

MONTREALIS, KVEBEKAS (QUEBEC)

Montrealis buvo uostas, kuriame daugelis lietuvių baigė savo kelionę laivu iš Lietuvos. Taigi nenuostabu, kad 1951m., remiantis Kanados valdžios statistika, Montrealyje buvo 3,438 lietuviai ir 552 lietuviai Verduno priemiestyje. Montrealio liet. veikėjas Jonas Kardelis rašė *Lietuvių Enciklopedijoje*: “Montrealio liet. kolonija pradėjo kurtis apie 1900-uosius, bet tiksli data nežinoma, nes iki 1901-ųjų statistika Kanados lietuvių nebuvo renkama, o nuo šios datos lietuviai buvo minimi vienoje skiltyje su vengrais ir moravais; tiktai nuo 1921-ųjų pradėti žymėti atskiroje skiltyje. . . Pirmoji žinom lietuvių pavardė Montrealyje yra brolių Štarkų, kurie 1902 m. atvyko iš Glasgovo. . . Po 1905 m. revoliucijos jau iškart padaugėjo Montrealio liet. skaičius, nes daugelis bėgo nuo carinės rusų valdžios persekiojimų. . . Montrealyje susiorganizavo Lietuvių išėivijos biuras, turėjęs savo skyrių net ir Kaune.” (LE t.XIX, p.237-238)

Pradedant 1904 m., lietuviai Montrealyje kūrė daugelį organizacijų, apie kurias šioje knygoje yra atskiri straipsniai. Jų sąrašas su įsteigimo metais: Šv. Antano ir Povilo pašalpinė draugija (įkurta 1904 m. ir jau kitais metais suirusi), Šv. Kazimiero pašalpinė draugija (1905 m. spalio 22 d.), Susivienijimo Lietuvių Amerikoje (SLA) kuopa, Šv. Kazimiero parapija (1907), “Vytauto Didžiojo neprigulomas klubas” (1907), Lietuvių socialistų sąjunga (1908), Birutės pašalpinė draugija (1909), Šv. Onos draugija (1911), Šv. Elžbietos draugija (1919), laikraštis “Darbininkų Balsas” (1932), “Lietuvių Sūnų ir Dukterų draugijos” skyrius (1928), Kanados Lietuvių Taryba (1940).

Paskui kūrėsi KLB, taip pat Montrealio liet. Seimelis (žr. žemiau). Daug metų liet. veiklą skatino inž. L. Stankevičiaus: pravesta liet. radijo programa CFMB rad. bangomis (žr. “Montrealio liet. radijo pusvalandis”), ir dar vis leidžiamas liet. laikraštis “Nepriklausoma Lietuva” (žr.).

Per paskutiniuosius 10 metų labai liet. veiklai Montrealyje pakenkė vis didėjanti agitacija dėl Kvebeko prov. atsiskyrimo nuo Kanados. Kaip rašė 1986 m. Aušros Vartų parapijos steigėjas J. Kubilius, “išėiviai labai susirūpino ir tuojau pradėjo ieškoti būdų persikelti į kitas Kanados provincijas. Prie viso to prisidėjo ir prancūzų kalbos reikalavimai. Jos gerai nemokant, nebuvo galima tikėtis gauti atsakingesnio darbo (. . .), o lietuviai(. . .) stengėsi pirmiausia pramokti anglų kalbos” ir vaikus siūsdavo į anglų kalbos mokyklas. Taigi dabar daugelis Montrealio liet. persikelia į Ontario provinciją - taip Montrealio visuomenė praranda vadovus bei veiklius lietuvius ir jaunąją kartą, o Ontario provincijos lietuvių veiklą praturtiną naujai atvykusieji.

KLB. 1950 m. centrinio Kanados liet. LOK (Laikinojo Organizacinio Komiteto - žr.) atstovas Kardelis sukvietė Montrealio lietuvių organizacijų atstovus ir paragino įsteigti LOK Montrealio skyrių, ir tai buvo įvykdyta. Skyrius veikė dvejus metus, o jo pirmininkais buvo J. Navikėnas, K. Toliušis, J. Viliušis. 1982 m. po oficialaus Kanados Lietuvių Bendruomenės įsteigimo buvo įsteigta ir Montrealio KLB apylinkė, nors tada valdybos rinkimuose balsavo tiktai 202 asmenys. 1955 m. pradžioje įsteigtas "Montrealio Organizacijų ir Visuomenės Rinktų Atstovų Seimelis", (žr.) kuris, remiantis straipsniu V-osios Kanados Liet. Dienos leidinyje, porą metų "praktiškai perėmė (KLB) Apylinkės Tarybos funkcijas, o Seimelio Prezidiumas - Apylinkės Valdybos".

Po 1961 m. apie seimelio veiklą nebėra žinių, vėl atgijo KLB apyl. veikla. Kaip ir kitose apylinkėse, KLB ruošė ir ruošia Vasario 16-osios, Birželio 14-osios, Motinos dienos minėjimus, taip pat specialias šventes, pvz., 1997 m. suruoštas minėjimas poetui Henrikui Nagiui pagerbti. 1956 m. Montrealio organizacijų sąrašė paminėtas “Montrealio Liet. Bendruomenės choras”. KLB priklausė “Baltijos” stovyklavietė (žr.) jaunimui prie Lac Sylvere ežero, ir KLB šiuo metu globojo visas 3 Montrealio liet. mokyklas (žr.). KLB talkinikavo steigiant dvi Montrealio liet. mokyklas, aukštesnius lituanistikos kursus, Tautos Fondo skyrių, Pabaltiečių Federacijos skyrių, skautų stovyklas.

KLB Šalpos komitetas kas metais siųsdavo virš 40 drabužių siuntinių į Suvalkų trikampį. Taip pat Montrealio KLB valdybai ir mažai saujelei aktyvių lietuvių teko priimti itin daug svečių iš Lietuvos, kadangi sovietmečiu galima buvo skristi tik "Aeroflot" ir tikrai per Montrealį. Taigi ypač ponai Staškevičiai ir Juozo Piečiai vadovaujamas komitetas priėmė, apnakvydino, prižiūrėjo, miestą parodė ir bendrai rūpinosi tiesiog šimtais svečių. Yves Mainville, Montrealio lietuvių vedęs Kanados prancūzas, yra surinkęs šešis talpintuvus medicininės labdaros Lietuvai. Persiuntimo išlaidas užmokėjo Montrealio apyl. KLB, "Lito" kredito kooperatyvas ir KLB krašto valdyba. McGill universiteto prof. B. Shore surinko 44 dėžes mokslinių knygų Vilniaus universitetui, kurių persiuntimui Montrealio apyl. valdyba išsirūpino paramos iš Kan. Liet. Fondo.

Kaip ir kitose apylinkėse, daug darbo reikalavo pastangos iškelti kanadiečių tarpe tiek mažai žinomą Lietuvos vardą: išrūpintas "Lithuania" pavadinimas vienai gatvei LaSalle mieste, taip pat bendrabiauta su kitomis tautomis ruošiant demonstracijas bei politines akcijas, kurias organizavo Baltų Federacija, Juodojo Kaspino Dienos komitetas bei Jungtinių Tautų žmogaus teisių dienos komitetas. Buvo siunčiami laiški bei peticijos Kanados bei provincijos politikams. 1975 m. Montrealio KLB pakvietė buvusį politinį kalinį Simą Kudirką dalyvauti birželio trėmimų minėjime bei kanadiečių anglų ir prancūzų kalbos spaudos konferencijoje.

Kai prasidėjo persitvarkymas Lietuvoje (nuo 1988 m.), pasikeitė ir apylinkės valdybos veikla. Valdyba organizavo demonstracijas prie sovietų konsulato, manifestaciją per miestą blokados metu, automobilių virtinės važiavimą per Montrealį, kai Kanados vyriausybė pripažino Lietuvos nepriklausomybę. Apylinkės valdyba užmezgė gerus ryšius su anglų ir prancūzų žurnalistais ir stengėsi išlaikyti Lietuvos vardą žiniasklaidoje, ypač po 1991 m. sausio 13 d. žudynių Vilniuje. Montrealio lietuviai važiavo į Otavą demonstruoti prie Sovietų ambasados ir dosniai aukojo Pagalbos Lietuvai vajui (žr.).

Dabar organizuojami Vasario 16-osios minėjimai, Montrealio KLB valdyba dalyvauja pabaltiečių suruošiamame parlamentarų priėmime Otavoje, Kanados sostinėje. Kviečiami dramos bei muzikos ansambliai iš kitų vietovių, rengiami vaidinimai bei koncertai. KLB padeda Lietuvos karininkams, atvažiavusiems į Kvebeko provinciją mokintis, prancūzų kalbos, susitikti su Montrealio lietuviais ir organizuoti lietuvių parodėlę karinėje bazėje. Dabartinės KLB valdybos nariai yra A. Staškevičius, Inga Giedrikienė, Donaldas Giedrikas, Vitalija Keršulienė, Antanas Mickus, Bronius Niedvaras, Alfredas Piešina, Silvija Staškevičienė.

KLB pirmininkai: L. Balsys, L. Balzaras, S. Naginionis, St. Kešgaila, J. Malaiška, J. Adomonis, A. Norkeliūnas, A. Rusinas, Juozas Šiaučius, K. Andriūškevičius, R. Verbyla, J. Lukošius (1968), P. Klezas (1969), S. Piečaitienė (1971), V. Piečaitis, Juozas Šiaučius, Arūnas Staškevičius.

Renginiai. Montrealio liet. surengė aštuonias Kan. Liet. Dienų šventes: III (1955m.), VIII (1961m.), XIII (1967m.), XV (1969m.), XVIII (1972m.) ir XXII (1976m.), XXVII (1982m.) ir XXXI (1986m.).

Kredito kooperatyvai. žr. "Litas"

Mokyklos. žr. "Montrealio lituanistinės mokyklos"

Bibliotekos. "Rūtos" pensininkų klubas turi virš 2,000 knygų biblioteką, kuria naudojasi ir ne klubo nariai.

Organizacijos. (žr. atskirai) "Montrealio lietuvių seimelis" "Baltijos stovykla" "Montrealio liet. akademikų sambūris", Šauliai (žr. "Vilniaus rinktinė Kanadoje" ir "Lietuvos Karaliaus Mindaugo-Neringos šaulių kuopa"), "Montrealio radijo pusvalandis" "Montrealio Vyrų oktetas", choras "Pavasaris", "Gintaro" liaudies šokių bei muzikos ansamblis, "Kovo" sporto klubas, Montrealio liet. dramos teatras, Kan. Liet. Katalikų Moterų skyrius (žr. "Montrealio KLM Moterų dr-jos skyrius), skautai (žr. "Skautai -- Montrealis"), Ateitininkai, "Tauro" krepšinio klubas, karo veteranų "Ramovė", kredito kooperatyvas "Litas", "Rūtos" pensininkų klubas, Šv. Onos draugija, Šv. Elžbietos draugija, "Vytauto Didžiojo nepriklausomas klubas".

Parapijos. Žr. "Aušros Vartų par. (Montreal)", "Šv. Kazimiero par. (Montreal)", "Evangelikai-Liuteronai lietuviai Montrealyje".

Žiniasklaida. Žr. "Nepriklausoma Lietuva" ir "Montrealio liet. radijo pusvalandis".
LE t. X p.413; LE t.XIX, p.237-238; LE t. XIV p.502; II LD p. 40-41; IV LD p. 81-84; V LD p.81; XXII LD p.12; XXVI LD; XXVII LD p.46; XXXI LD p.66; XXX LD p. 61-62; XXXIV LD; "Lithuanians in Canada" p. 243; Kan. Liet. Archyve: pranešimai KLB suvažiavimams, fondai 16-O.II.3, 16-O.II.4, 16-O.II.6, 16-O.II.32.